

додатковим нормативно-правовим урегулюванням старательського видобутку, третє – з розширенням повноважень у цьому відношенні місцевих органів державної влади та самоврядування. Почати доцільно, на наш погляд, із розрахунку концепції та певного порядку розвитку і використання вітчизняного потенціалу самоцвітної сировини.

Література

1. Пащенко Є.Ю. "Старательське діло" у Володарськ-Волинському районі Житомирської області – історія і проблеми розвитку / Є.Ю. Пащенко // *Геолог України*. – 2007. – № 3. – С. 84.
2. Неметалічні корисні копалини / [Гурський Д.С., Есичук К.В., Калінін В.І., Куліш Є.О. та ін.]. Т. 2. – Київ–Львів: "Центр Європи", 2006. – С. 551.
3. Минералогические аспекты Украины: краткий справочник / [под ред. Н.П. Щербака]. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 408.
4. Минералы Украины: краткий справочник / [Щербак Н.П., Павлишин В.И., Литвин А.Л. и др.]. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 216.
5. Павлишин В.І. Генезис мінералів / В.І. Павлишин, О.І. Матковський, С.О. Довгий. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2003. – С. 233.

УДК 338.43 : 639.2

М.С. СТАСИШЕН
Центральний НДІ економіки Держкомрибгоспу України

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Економіка рибного господарства є відкритою системою, на яку впливають як внутрішні чинники, так і могутні зовнішні сили з боку власної країни, інших держав і глобальної системи економіки. Відповідно вивчення економічних проблем галузі та пошук шляхів її розвитку повинно мати системний характер, при якому враховувалися б впливи всіх зазначених факторів. Особливістю рибного господарства України є те, що до 80% його сировинних ресурсів добуваються з океану. Всі проблеми океану є міжнародними, глобальними, тому завдання галузі вже з цих міркувань часто попадають до переліку глобальних. Проте процеси розвитку рибного господарства України, у тому числі господарств морів і внутрішніх водойм, у багатьох інших випадках мають зв'язок із глобалізацією економіки.

Проблеми глобалізації світової економіки та, зокрема, місця і ролі галузі в цих процесах, автором вивчалися з позицій теоретичного узагальнення [1]. Завданням цього дослідження є вивчення стану та можливостей сталого розвитку рибного господарства, у т.ч. за рахунок удосконалення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), а також пошук шляхів і засобів підвищення її ефективності в умовах глобалізації.

У першу чергу зупинимось на короткій характеристиці економічної глобалізації за літературними джерелами і насамперед монографією

О. Білоруса і Ю. Мацейка [2]. Проблеми економічної глобалізації є тепер науковою парадигмою, тому вона у світі досліджується глибоко і всебічно.

Інтенсифікація міжнародних економічних відносин останнім часом стала однією з визначальних ознак світового господарства. Глобалізація набула реальних контурів унаслідок масового створення спільних міжнародних підприємств, застосування міжнародних інвестицій, міжнародної торгівлі ліцензіями та патентами на основні досягнень науково-технічної сфери діяльності, набуття чинності міжнародних угод і створення транснаціональних компаній. Такий же характер має вирішення проблем і усунення негативних явищ в економіці багатьох країн шляхом об'єднання зусиль міжнародного співтовариства. Глобальні проблеми вирішуються шляхом застосування багатьма країнами правил, законів, норм, стандартів, нормативів, що їх розробляють і поширюють міжнародні організації, які впливають на економіку країн, міжнародної транспортної системи, глобального інформаційного простору, супутникової системи зв'язку, туризму, міжнародної банківської мережі, валютних систем тощо. Таким чином здійснюється взаємопроникнення національних інститутів і міжнародних економічних та фінансових структур. Усе це забезпечує розвиток економічних відносин та консолідації на їх основі єдиного світового господарства.

Багато дослідників глобалізацію сприймають насамперед як сукупність глобальних проблем існування цивілізації, що впритул постали перед людством [3, с. 7]. Ці проблеми є надзвичайно складними та охоплюють економічний, соціальний, екологічний, природно-ресурсний аспекти. Їх вирішення пов'язують із можливостями сталого розвитку.

Земна цивілізація сталий розвиток економіки здійснює з метою забезпечення зростання добробуту людей, їх духовності та свободи, охорони і збереження природного середовища. Відповідно світові явища, що впливають на цей процес, оцінюють з позицій того, чи сприяють вони досягненню зазначеної мети, чи ні.

Позитивною ознакою глобалізації економіки є те, що люди мають можливість використовувати більше добрих товарів, ніж у випадку їх забезпечення лише вітчизняними товаровиробниками. При цьому в країні, куди надходять товари, часто поширюються нові технології та інші інновації. Використання нових товарів із надзвичайними можливостями, доступність придбання речей, які раніше були недосяжними, здатні обумовити революційні зміни у свідомості людей, прагнення втілити нові ідеї розвитку економіки. Для України економічна глобалізація важлива тим, що завдяки їй зменшується залежність національної економіки від ринків країн СНД, для яких характерні ті ж недоліки, що для економіки України, та однобічний зв'язок з якими безперспективний.

Великі надії людство покладає на глобалізацію в питаннях охорони і збереження навколишнього середовища. Дослідники [2] прогнозують неминучість створення глобальних екологічних структур з повноваженням міждержавного регулювання, контролю та управління процесами екологізації світового розвитку.

Д. Сорос [4] вважає, що глобалізація призвела до зниження здатності держави втручатися в економіку. І це він сприймає як позитивні результати, оскільки створювати багатство приватному підприємцю вдається краще, ніж державі. Крім того, держави мають тенденцію до зловживання владою, а глобалізація пропонує ступінь індивідуальної свободи. Вільна конкуренція у глобальному масштабі дала волю ініціативним та підприємливим талантам і прискорила технологічні новації. Як недолік глобалізації і відповідно світових ринків зазначений автор вбачає в тому, що ринки, призначені задовольняти певні соціальні потреби, при нераціональній гонитві за прибутком можуть завдавати шкоди довкіллю і вступити в конфлікт з іншими соціальними цінностями та призводити до криз.

Глобалізація сьогодні є реальною дійсністю, на яку не може не реагувати людство, країна, галузь економіки тощо. Глобалізації не можна уникнути, ізолюватися від її процесів. Для України така самоізоляція сприяла б консервуванню відсталості, деградації, зниженню міжнародної конкурентоспроможності. Тому вирішуючи нинішні і майбутні проблеми розвитку економіки, необхідно враховувати зазначені реалії як неминучість глобального економічного впливу. При цьому слід використати її позитивні можливості в інтересах своєї нації та уникнути шкідливих впливів. Політика антиглобалізму не може бути прийнятною для України, адже посилення глобалізації має об'єктивний характер.

Помітною працею із проблем економічної глобалізації є стаття А. Старостіної і О. Каніщенко [5]. Автори приділили увагу концептуальним положенням економічної глобалізації та її суперечливому впливу на розвиток національних систем. Вони стверджують, що економічна глобалізація має об'єктивний характер і вона неминуча. Важливою умовою ефективної глобалізації української економіки та успішної її інтеграції до світового економічного простору є збалансування позитивних і негативних глобалізаційних проявів на основі визначення, оцінки і врахування впливу доцентрових (стимулюючих) і відцентрових (стримуючих) чинників світового економічного розвитку і потенціалу національної економічної системи.

Глобалізація здійснюється не взагалі, а в конкретних напрямках, галузях, секторах економіки тощо. Відповідно кожна з цих структур має можливості розробити довгострокову стратегію та передбачити заходи щодо попередження негативних явищ, які випливають у зв'язку з глобалізаційними процесами. У цьому випадку виникнуть можливості контролюваності і керованості антиглобалістичними процесами.

В умовах глобалізації галузі разом із економічним комплексом країни мають можливості забезпечувати отримання та використання інвестицій, запроваджувати інновації, інформаційні технології, ринкові інфраструктури, створювати сприятливий клімат для інновацій та інвестицій і на галузевому рівні забезпечувати попередження відпливу умів, технологічний прорив. Саме на рівні галузі можливі успішні внески у вирішення глобальних екологічних проблем.

Проте дослідники дуже мало уваги приділили місцю галузі господарського комплексу країни в глобалізаційних процесах, її можливості в

складі цього комплексу впливати на процеси, використовувати позитивні досягнення та уникати негативного впливу. Це, безперечно, припиняє роль галузі економічного комплексу країни та практично призводить до того, що не розробляються стратегії поведінки галузі в нових умовах, не здійснюється пошук обґрунтованих відповідей на загрози та виклики глобалізації з позицій галузі. У той же час саме галузі господарського комплексу країни зосереджують основні виробничі потужності з їх технічними і технологічними особливостями, кадри з їх знаннями і досвідом, професіоналізмом і традиціями. Галузям відомі як позитивні, так і негативні надбання господарюючих суб'єктів. Завдяки таким характеристикам їм притаманна чутливість до світових прогресивних змін та небезпечних проявів, що стосуються їх розвитку. Тому галузі з їх кадровим потенціалом, матеріально-технічним озброєнням та сировинною базою здатні адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні чинники їх розвитку.

Стратегія поведінки країн та їх галузей економічного комплексу в умовах глобалізації повинна бути такою, що захищає власні соціальні, етнічні та економічні особливості. Цілі цієї стратегії мають базуватися на підходах, за допомогою яких можна контролювати ситуацію та гарантувати безпечний розвиток в умовах, що склалися. Оволодівши законами глобалізації і глобальної інтеграції, урахувавши їх силу і масштабність, галузеві органи управління повинні здійснити розробку сучасних національних стратегій розвитку, передбачити заходи щодо протистояння руйнівним чинникам глобалізації. Щоправда, тепер здійснення таких заходів ускладнюється тим, що в ринкових умовах галузі не мають чітких меж, основна частина господарюючих суб'єктів галузі не підпорядкована галузевому органу управління та не завжди реагує на його пропозиції. Тому для України постає важливе завдання – розробити та здійснити ринкову стратегію впливу державного органу управління на господарюючі суб'єкти з метою спрямування їх зусиль на вирішення загальнодержавних проблем розвитку галузі.

За повідомленням Міністра економіки України [6], надзвичайно важливим завданням уряду стала розробка довгострокової стратегії розвитку країни з урахуванням поглибленого аналізу впливу глобальних процесів на всі галузі економіки та соціальну сферу країни. Таким чином, Держкомрибгоспу як органу управління галуззю, що надзвичайно тісно пов'язана із зовнішньоекономічною діяльністю та глобалізаційними процесами, є можливість приєднатися до урядових заходів та добитися вирішення проблем розвитку й виконання державної політики з цього напрямку.

Однією з негативних ознак глобалізації є те, що вона впливає на ринкову конкуренцію, перетворюючи її на глобальну монополізацію економіки. Тому для ефективного входження в глобальні процеси галузі економіки України повинні планомірно вишукувати та запроваджувати високі технології, які зможуть сприяти масштабним економічним проривам. О.Г. Білорус і Ю.М. Мацейко [2] вважають, що прикладом прориву на рівні галузі можуть бути незаперечно передові, світового рівня технології України із електрозварювання, ракетно-, літако-, танко-, суднобудівництва,

матеріалознавства тощо. Галузі машинобудування мають можливість використати зазначені технології вже тепер, як й інші, при необхідності.

Зазначені автори стверджують, що в потужному Європейському Союзі глобальна доля і розвиток України були б набагато безпечнішими, ніж тепер. Вони наголошують, що в сьгоднішніх умовах темпів прискореного випереджаючого розвитку можна досягти за рахунок найбільш репродуктивних галузей харчової і легкої промисловостей, а також шляхом форсованого розвитку малого і середнього бізнесу на новій, високій інформаційно-технологічній основі. Таким чином, зазначені автори опосередковано визнають можливість вирішення проблем входження у глобальний процес за допомогою окремих галузей.

Зазначені дослідники звертають увагу на те, що глобалізація ставить нові вимоги до освітньої діяльності в кожній країні. Адже освіта повинна враховувати ситуацію із глобалізацією економіки та готувати фахівців, які б мали глобальне економічне мислення та були здатними організувати діяльність господарюючих суб'єктів, галузей економіки, транснаціональних компаній у глобальному середовищі. Крім технічних, технологічних та економічних знань, у новій ситуації підвищена увага повинна приділятися вивченню кількох іноземних мов. Саме це забезпечить фахівцям можливість ознайомлення із світовими новинами науки і техніки, спілкування з іноземними партнерами та бачення інноваційних ідей і їх продукування. Безперечно, що такі функції з підготовки кадрів повинні виконувати і галузеві навчальні заклади, фахівцям і студентам яких проблеми галузі знайомі, близькі та доступні для їх вирішення. А це має планувати, контролювати і направляти державний орган управління галуззю.

Таким чином, дослідження свідчать, що процеси глобалізації економіки та гарантування економічної безпеки в цих умовах є справою не лише окремої країни, але й її складових, зокрема галузей господарського комплексу. Тому тепер, коли все ще тривають дискусії стосовно визначення поняття, суті глобалізації економіки, її меж, ролі і функцій у світовій економіці, методологій аналізу економічної глобалізації, а також її подальшої долі [5, 7], є потреба і можливість розглянути місце галузей національних господарських комплексів країн у процесах глобалізації та виробити відповідні моделі використання можливостей галузей у цих умовах.

Загалом глобалізація сприяє економічному розвитку, а це, у свою чергу, впливає на зменшення тієї частини населення, яке має злиденний рівень життя, та підвищення його рівня, створюються нові можливості для досягнення сталого розвитку.

Позитивний вплив глобалізації можливий і у випадку розвитку рибного господарства. Тут є необхідність використати наявні резерви і можливості. Так, Україна має вихід до Світового океану, берегову інфраструктуру океанічного рибпромислового флоту, висококваліфіковані кадри рибалок, моряків. Проте цей потенціал недовикористовується. Україна більше ніж на 70% забезпечує споживання риби і морепродуктів за рахунок експорту.

Особливе місце в зовнішньоекономічній діяльності підприємств океанічного промислу України належить питанню доступу до сировинних

ресурсів відкритої частини Світового океану та в економічних зонах прибережних країн. З розпадом СРСР, що брав участь у 25 багатосторонніх і 40 двосторонніх угодах з рибальства, правонаступництво по них перейшло до Російської Федерації. Процес укладання міжнародних угод Україною розтягнувся на тривалий період часу.

У період промислу необхідне обслуговування суден за кордоном. Воно охоплює послуги портів і агентських фірм, придбання пального і мастильних матеріалів, товарів технічного, технологічного і промислового призначення, продуктів харчування, а також заміни екіпажів. Часто виникає необхідність здійснювати в іноземних портах міжрейсові технічні обслуговування і непланові ремонти рибпромислових суден.

Підприємства океанічного промислу України продають рибпродукцію, здають і беруть в оренду транспортні і добувні судна, здійснюють морські фрахтові операції, продають на металобрухт зношені і списані судна. Таким чином, майже вся діяльність цих підприємств – від придбання, експлуатації і до списання суден – є зовнішньоекономічною.

Підприємства та організації, що здійснюють вилов риби і добування морепродуктів в Азовському і Чорному морях, хоча в менших обсягах, проте досить часто вступають в економічні відносини із партнерами з інших країн з приводу дозволів на право лову, реалізації продукції, портового обслуговування тощо.

Підприємства рибного господарства внутрішніх водойм орієнтовані на придбання сировини, матеріалів та послуг для свого виробництва і відповідно продаж готової продукції на внутрішньому ринку. Проте і тут використання переваг міжнародного поділу праці може дати відчутні результати [8].

Ураховуючи обсяги та значення зовнішньоекономічних операцій підприємств рибного господарства, важливо виявити існуючі проблеми, спрямувати їх вирішення в такому напрямі, щоб забезпечити за рахунок цього розвиток галузі на передових сучасних засадах.

Першочерговий інтерес для розвитку двосторонніх рибогосподарських зв'язків рибного господарства України мають з прибережними країнами Західної Африки та Південної Америки. Міжурядові угоди з питань рибальства тривалий період відпрацьовуються з Республікою Намібія, Південно-Африканською Республікою, Республікою Сенегал. Робилися спроби налагодити співробітництво з Федеративною Республікою Бразилія, Аргентинською Республікою, Республікою Чилі. Розташовані тут рибпромислові райони порівняно близькі до українських портів базування рибпромислового флоту і є районами його традиційного рибальства. З багатьма з цих країн можна було б укласти міждержавні та двосторонні рибогосподарські угоди і передбачити вирішення низки питань. Зокрема, потрібно було б цими угодами передбачити надання господарюючим суб'єктом України права доступу до морських біоресурсів економічних зон прибережних країн на довгостроковій і взаємовигідній основі. При цьому є необхідність і можливість вирішити питання створення спільних підприємств будь-якої форми власності з питань промислу, охорони і відтворення морських

біоресурсів, обробки, транспортування, зберігання та збуту рибопродукції, запровадження нових технологій, будівництва берегових рибообробних підприємств. За допомогою зовнішньоекономічного співробітництва із зазначеними країнами можна домогтися розміщення замовлень прибережних країн на українських суднобудівельних підприємствах для побудови промислових суден океанічного і прибережного лову з оплатою на компенсаційній основі. В угодах можна передбачити умови сприяння розвитку двосторонніх рибообмінних операцій, заснованих на прийманні українськими суднами свіжої сировини від місцевих рибалок у країнах, що спрямовують рибопродукцію на експорт, координацію дій обох країн на ринку риботоварів.

За угодами українські фахівці в галузі рибоохорони могли б надавати послуги з контролю за роботою іноземних та місцевих суден в економічних зонах прибережних країн.

Зовнішньоекономічне співробітництво із зазначеними країнами можна здійснювати шляхом формування бригад, що могли б передавати досвід та навчати місцевих рибалок організації і здійсненню великомасштабного експедиційного промислу, транспортування і зберігання рибопродукції.

Україна має можливість співпрацювати при здійсненні спільних програм рибогосподарських досліджень в економічних зонах прибережних країн-партнерів. У цих програмах можна передбачити:

- організацію спільних експедицій на науково-дослідних суднах;
- направлення українських наукових спостерігачів на промислові судна країн-партнерів, а також інших держав, що працюють в економічній зоні, з метою збирання первинної промислово-біологічної інформації в інтересах прибережної держави та України;
- направлення на контрактній основі українських наукових працівників у науково-дослідні центри країн-партнерів з метою надання допомоги у плануванні, організації і здійсненні спільних рибогосподарських досліджень, у тому числі з оцінки біоресурсів, технології обробки риби і морепродуктів та марикультури;
- обмін гідрометеорологічними, біологічними і промислово-статистичними матеріалами, спільні публікації матеріалів;
- спільні дослідження внутрішніх водойм та прилеглих морських акваторій прибережних держав для визначення перспектив розвитку аквакультури.

Україна має значні можливості щодо підготовки і стажування фахівців прибережних країн у навчальних закладах, на промислових і навчальних суднах з питань техніки промислу, технологій обробки і переробки риби, судноводіння, обслуговування силових і холодильних установок, суднобудівництва і судноремонту, рибогосподарських досліджень, марикультури і прісноводного рибництва. В науково-дослідних та навчальних інститутах є можливість здійснювати підготовку іноземних наукових та науково-педагогічних кадрів через аспірантуру. При цьому компенсацією витрат української сторони можуть бути надання її з боку держави-партнера ліцензійних пільг, збільшення квот вилову, оплата витрат виловленою рибою, залучення коштів регіональних організацій ФАО.

Як видно, об'єктивно існують умови і можливості ефективного зовнішньоекономічного співробітництва в галузі рибальства з великою групою країн. Проте практично з жодною з них такі відносини не налагоджені.

З державами, що становлять особливий інтерес для України з питань рибальства, виникли ускладнення через взаємовідносини між фірмами. Не має підстав вважати такий стан випадковим збігом обставин. Швидше за все, це результат дії низки чинників. По-перше, у такому розвитку подій зацікавлені конкуруючі сили. По-друге, в укладанні угод не можуть бути зацікавлені керівники українських державних рибпромислових підприємств, оскільки використовувати державне майно і мати особисту вигоду легше, працюючи із посередниками, без подвійного державного контролю. Безперечно, зазначені перешкоди можна подолати, якби в цьому були зацікавлені відповідні державні структури України.

З економічно розвиненими прибережними країнами рибогосподарське співробітництво важливо розвивати з Норвегією, Данією, Ісландією, Канадою, Австралією, Новою Зеландією, США, Францією, Великобританією, безпосередньо із Європейським Союзом. У зонах цих країн та прилеглих акваторіях зосереджені значні біологічні ресурси, промислове використання і збереження яких регулюється як цими державами, так і регіональними конвенціями і міжнародними організаціями. З цими країнами доцільно укладати двосторонні угоди про співробітництво в галузі рибальства, охорони і раціонального використання морських біоресурсів, досліджень Світового океану, а також розвитку марикультури. Зовнішньоекономічні зв'язки з ними сприятимуть залученню іноземних інвестицій, використанню іноземних кредитів, лізингових операцій рибпромислового флоту. Тут Україна може ставити такі ж завдання щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, як з країнами Західної Африки та Південної Америки з урахуванням рівня їх економічного розвитку.

Із високорозвинених держав Україна мала угоду з питань рибальства лише з Францією. Завдяки ефективно працюючій угоді з Французькою Республікою судна ВПП "Південрибпошук" протягом декількох років добували у водах біля архіпелагу Кергелен по 1000 тонн цінного промислового об'єкта – патагонського іклача. Проте з часом французька сторона розірвала зазначену угоду. З іншими країнами цієї групи ведуться лише попередні переговори та листування.

Загалом за станом на початок 2008 року [9] була чинна лише двостороння міжвідомча угода з питань рибальства між Україною і Російською Федерацією (від 24.09.1992 р.). При цьому питання співробітництва заполітизовані, Росія не погоджується на визначення кордонів між країнами на Азовському морі і Керченській протоці. Таким чином, зазначена діяльність України при всій її значимості не розвивається. Весь рибпромисловий комплекс при неофіційній підтримці влади спрямовує свої зусилля на співробітництво із посередниками, без укладання міждержавних угод.

Великі можливості у використанні світових досягнення з питань рибальства, ринкових відносин, інвестування в Україні виникають при

налагодженні співпраці із міжнародними організаціями, що діють під егідою ООН. Це насамперед Продовольча і сільськогосподарська організація FAO/ФАО.

За даними веб-сайту <http://www.un.org/russian>, на початок червня 2009 року членами ФАО були 192 держави, з них усі 15 країн, що утворилися на теренах колишнього Радянського Союзу. Україна тривалий час не була членом ФАО. Через це вона не могла повноцінно користуватися і послугами ФАО в галузі рибальства. Лише 25 листопада 2003 року прийнято закон України № 1334-IV про набуття статуту Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН.

Відділ рибальства ФАО створено 1946 року. Тепер, після реорганізації Департамент рибальства і аквакультури має три відділи: економіки і політики рибальства та аквакультури, управління рибальства та аквакультури, рибної продукції та індустрії. Усього у структурі ФАО працює на постійній і тимчасовій основі близько 150 допоміжних структур.

Головним завданням ФАО в галузі рибальства є допомога в посиленні національних можливостей країн у справі ефективного управління рибальством і його розвитку, охорона водних екологічних систем, попередження забруднення навколишнього середовища, а також розширення міжнародної торгівлі, розвиток аквакультури та підготовка національних кадрів.

Багатьом країнам світу ФАО була надана допомога в розробці національних законів і правил з рибальства, оцінки стану рибальства, здійсненні експертизи ефективності державних структур управління і розвитку рибного господарства.

Важливим досягненням ФАО стало створення Інформаційної маркетингової системи ГЛОБЕФІШ, яка здійснює аналіз ситуацій і тенденцій на світових ринках рибопродукції, забезпечує своїх клієнтів консультаціями про якість товарів і надає інформацію про поточні ціни на будь-які види рибопродукції.

Серед системи проектів ФАО, що має мету здійснювати маркетингові дослідження з виробництва і реалізації риби та надавати інформаційні послуги, виділяється EASTFISH/ІСТФІШ. Цей проект фінансувався Міністерством сільського і рибного господарства Данії і був розрахований на 2 роки. У жовтні 2001 року функції проекту розширилися і він отримав назву ЄВРОФІШ. Агентство ЄВРОФІШ фактично стало регіональним відділенням Департаменту рибальства та аквакультури ФАО. Сприяння імпортерам і експортерам продуктів рибальства є одним із основних напрямів роботи ЄВРОФІШ. Агентство регулярно поширює новітні дані про стан справ на ринках риби та інших продуктів рибальства та про ціни на них. У журналах і бюлетенях ЄВРОФІШ міститься інформація про ринкові тенденції, нові продукти, а також важлива інформація рибальського сектору та підгалузі штучного розведення риби. Агентство пропонує послуги в галузі технічного консультування з рибальства, комплексної переробки рибної сировини, штучного розведення риби, а також з питань комерційного управління і підготовки до інвестування.

Важливим напрямом діяльності ЄВРОФІШ є пошук можливостей фінансування інвестиційних проектів, а також надання допомоги при підготовці

бізнес-планів і технічних обґрунтувань. При цьому агентство виконує роль нейтрального посередника між фірмами, банками та фінансовими організаціями.

Перед проектом ЄВРОФІШ стоїть завдання сприяти зміцненню міжнародного співробітництва між організаціями, що мають відношення до рибальства. При цьому налагоджуються контакти між покупцями і продавцями продуктів рибальства, з одного боку, та виробниками устаткування – з іншого. Для здійснення таких функцій агентство має велику базу даних фірм і організацій, що мають відношення до рибальства, штучного розведення риб, виробництва обладнання та матеріалів, які використовуються в рибогосподарському виробництві.

Агентство здійснює навчання кадрів. Зокрема, проводяться регіональні тренувальні курси з питань переробки риби, контролю якості, маркетингу та управління підприємством. Поряд з цим воно бере участь у міжнародних виставках, на яких проводяться тестування нової продукції країн-учасниць. Значний міжнародний науково-технічний потенціал ФАО з питань рибальства може бути використаний Україною при активізації своїх взаємовідносин із цією організацією.

Важливою метою ЗЕД для рибного господарства України є забезпечення доступу до рибних запасів відкритої частини Світового океану. Якщо в межах 200-мильних економічних зон прибережних країн підприємства галузі можуть здійснювати промисел, оформляючи ліцензії через представників цих країн чи посередників, то за межами зон, у відкритому океані чинні вимоги міжнародних конвенцій. Зокрема, регулюють питання рибальства в районах, де здійснюють промисел судна України, такі органи, як НЕАФК – Конвенція про багатостороннє співробітництво в галузі рибальства у Північно-Східній Атлантиці, ІКЕС – Міжнародна рада по вивченню моря, дія якого поширюється на Атлантичний океан та прилеглі моря, НАФО – Конвенція про багатостороннє співробітництво в галузі рибальства у Північно-Західній Атлантиці, ІКСЕАФ – Конвенція про збереження живих ресурсів Південно-Східної Атлантики, ІККАТ – Міжнародна конвенція із збереження атлантичних тунців, АНТКОМ – Комісія із збереження морських живих ресурсів Антарктики.

Для того, щоб Україна змогла здійснювати промисел у районах відкритого океану, що регулюється відповідними міжнародними організаціями, вона повинна вступити в такі організації. У протилежному випадку її позбавлять можливості використовувати сировинну базу цього району. Але вступ до зазначених організацій пов'язаний із вступними та щорічними внесками. Вони по кожній організації визначаються кількома десятками тисяч доларів. Проте в сучасних умовах, коли галузь експлуатує обмежену кількість суден океанічного флоту, можливості таких заходів не будуть використані. Тому єдиною міжнародною організацією з питань рибальства, в якій Україна активно працює як постійний член, є АНТКОМ. У той же час підприємства океанічного промислу України недовикористовують ресурсний потенціал Антарктики.

Фахівці рибного господарства висловлювали побажання щодо вступу України до організацій НЕАФК та НАФО. У 1996 році здійснено спробу приєднатися до регіональної організації НЕАФК. Проте Україні було відмовлено в цьому, що пов'язано з позицією країн-членів НЕАФК і відповідно не було віддано, як того вимагають Процедури організації, $\frac{3}{4}$ голосів за прийняття до її складу нового члена. Тепер вивчаються можливості використання нової ситуації в організації з метою задоволення бажання України приєднатися до Угоди про співробітництво в Північно-Східній Атлантиці.

Значно простішою була процедура вступу до НАФО – організації із співробітництва в Північно-Західній Атлантиці. Питання фінансування участі України в діяльності цієї міжнародної організації було вирішене урядом держави. У той же час через те, що судновласники не мають коштів на підготовку та екіпіровку суден, вони не можуть здійснювати промисел у цьому промисловому районі. Незважаючи на тимчасові ускладнення співпраці із зазначеними та іншими міжнародними організаціями з питань рибальства у відкритому океані, рибогосподарські структури України повинні докладати зусиль для повноправного закріплення в таких організаціях та отримання максимальної віддачі від цих заходів.

Про те, що співробітництво із міжнародними організаціями є ефективним, свідчить досвід усіх країн світу, які здійснюють океанічний промисел. Тому не випадково уряд Польщі, що також ще зовсім не позбавилася результатів перехідного періоду, зберігає членство у п'яти міжнародних рибальських організаціях, в яких можна представляти інтереси польського рибного господарства: АНТКОМ, НАФО, НЕАФК, ІКЕС, ІБСФК [10].

Українські рибогосподарські структури для задоволення своїх прагнень долучитися до міжнародних проблем економіки та екології галузі використовують можливості міжнародних науково-практичних конференцій. Зокрема, важливим заходом для рибного господарства України в цьому аспекті стала 30-та конференція "Мир на морях", яка відбулася у м. Києві (2003 р.). Її організаторами були Національна академія наук України, Міжнародний інститут океану (МІО), Океанологічний центр НАН України, Операційний центр Міжнародного інституту океану в Україні, Національна комісія України із справ ЮНЕСКО. Конференція проходила при підтримці Міжурядової океанографічної комісії, ЮНЕСКО, Всесвітньої метеорологічної організації, Європейської комісії, Програми Глобалласт Міжнародної морської організації та інших. Цей захід дав можливість Україні ближче познайомитися із міжнародними проблемами Світового океану та продемонструвати світовій спільноті свої можливості.

Отже, що стосується міжнародних організацій з питань рибного господарства, то їх можливості рибне господарство України ще має освоювати з метою доступу до ресурсів відкритих районів Світового океану та посилення впливу на їх розподіл. Для цього необхідно активізувати діяльність у рамках міжнародних рибогосподарських організацій, вирішити питання бюджетного фінансування членства України в згаданих організаціях і фінансування такого членства з боку підприємств галузі.

Відродженню вітчизняного рибогосподарського виробництва сприятиме продовження вивчення досвіду рибного господарства в розвинених країнах та стану світових ринків риботоварів, рибодобувних і рибообробних технологій шляхом:

- аналізу статистичних даних ФАО і провідних міжнародних інформаційних джерел;
- підтримки участі українських рибпромисловців, підприємців та наукових працівників у міжнародних виставках, ярмарках, симпозіумах тощо;
- співпраці із всесвітньою електронною інформаційною мережею, у тому числі Міжнародною інформаційною системою з водних наук та рибальства ASFIS;
- співпраці з економічними представництвами України за кордоном з напрямів, що цікавлять підприємства та організації галузі;
- створення інституту аташе з питань рибного господарства при дипломатичних представництвах України у провідних рибогосподарських державах і тих, які є привабливими для національних рибпромисловців;
- інтенсифікації взаємозв'язків із агентством ЄВРОФІШ.

Тут зроблений наголос на питаннях зовнішньоекономічної діяльності суто з проблем рибного господарства. Проте міжнародні економічні зв'язки не обмежуються питаннями рибальства. Через те, що світова економіка – це цілісна система, підприємства рибного господарства мають багато інших можливостей використати переваги міжнародного поділу праці, створення транснаціональних корпорацій, інших видів світогосподарських зв'язків і на цій основі забезпечити соціально-економічний прогрес галузі та сприяти таким процесам держави в цілому.

Поряд із вивченням проблем входженням України у глобалістичні процеси абстрактних у теперішній час структур найближчими перспективами національного економічного комплексу і рибного господарства, зокрема, у цьому відношенні є повна адаптація до умов співпраці із країнами і структурами Світової організації торгівлі (СОТ) та інтеграції до Європейського Союзу (ЄС). Міжнародна спільнота високо оцінює зазначені об'єднання, адже їм притаманні спрямованість на поглиблення демократії, зростання добробуту народу та захист його прав і свобод, які є основою партнерства, сприяння міжнародному миру та безпеці.

Згідно із "Повним текстом угоди, підписаною між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 16 червня 1994 року", сторони надають одна одній режим найбільшого сприяння у торгівлі відповідно до пункту 1 статті 1 ГАТТ. З метою забезпечення експорту рибопродукції Держкомрибгосп ініціював переговорний процес із Європейською комісією з питань надання консультативної допомоги підприємствам рибної галузі України щодо реконструкції і модернізації підприємств згідно з вимогами Директив ЄС, які передбачають упровадження системи власного контролю, заснованого на принципах ХАССП, що, у свою чергу, забезпечує нешкідливість сировини, напівфабрикату, продукції.

Отже, рибне господарство України має можливість через зовнішньоекономічну діяльність долучитися до процесів економічної глобалізації та за допомогою цього поєднання швидше відновити обсяги виробництва, освоїти світові науково-технічні досягнення з вирощування, добування і переробки риби і морепродуктів та сприяти економічному розвитку країни і зростанню добробуту народу. Цей процес повинен бути керованим і результативним. Тому виникає необхідність розробити програму вирішення проблем зовнішньоекономічної діяльності галузі, входження її у глобалізаційні процеси.

Програма повинна містити заходи щодо відродження океанічного рибпромислового та пошукового флоту. Найефективнішим шляхом досягти цього в сучасних умовах є використання можливостей лізингу.

Щодо океанічного рибного промислу необхідно передбачити організацію експедиційного промислу із залученням для співпраці суден різного призначення – пошуково-розвідувальних, промислових, рибопереробних, транспортних, заправляючих паливом та водою тощо, які можуть належати різним власникам. Практика свідчить про високу ефективність такої організації промислу.

Паралельно із такою підготовкою необхідно вирішувати питання сировинних ресурсів, районів промислу у Світовому океані. У цьому напрямі необхідно шукати можливостей укладання міждержавних, міжурядових угод на здійснення промислу в економічних зонах прибережних країн. На такому ж рівні слід здійснювати пошук можливостей відновлення членства та нового входження до організацій міжнародного співробітництва з питань рибальства у відкритому океані.

Програмою необхідно передбачити значне розширення науково-пошукових і науково-дослідних робіт із вивчення стану рибних запасів різних районів океанів і морів та розробки прогнозів можливих уловів. Такі заходи забезпечать приріст обсягів розвіданих запасів, виявлять нові райони для освоєння нових об'єктів, у тому числі на великих глибинах.

Загальними висновками наших досліджень є те, що розвиток рибного господарства, як й інших галузей економіки національного господарського комплексу, можна забезпечити при будівництві Української держави на принципах європейської демократії та політичної культури, на засадах української духовності й моралі. Тепер першочерговою метою рибної галузі України є відновлення колишніх та набуття нових прав на використання сировинних рибних ресурсів Світового океану. Найважливішою проблемою в досягненні такої мети є відродження океанічного рибпромислового флоту. Вирішувати питання розвитку галузі тепер можливо лише з урахуванням і використанням закономірностей впливу глобалізації як на зовнішньоекономічну діяльність, так і розвиток галузі в цілому. Досягти значних результатів розвитку рибного господарства України та вистояти перед натиском глобалізації можливо насамперед за допомогою потужних Європейського Союзу, СОТ, НАТО, ООН, його структури ФАО тощо. В Україні є нагальна потреба підвищення ролі та ефективності діяльності

державного органу управління рибним господарством, у першу чергу в переході від домовленостей із посередниками до міждержавних угод при оформленні права на промисел у виняткових зонах інших країн. Як і в інші часи, зазначені проблеми можуть вирішувати кадри, виховані на патріотичних засадах, підготовлені як висококваліфіковані фахівці, здатні на глобальне економічне мислення та готові до роботи в умовах глобальних структур.

Література

1. Стасишен М.С. Проблеми розвитку галузі економічного комплексу України в умовах глобалізації / М.С. Стасишен // *Матеріали Третьей междунар. науч.-практ. конф. ["Проблемы экономики и управления на железнодорожном транспорте"]*. – К.: ДЕДУТ, 2008. – С. 5–59.
2. Білорус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток (системні маркетингові дослідження) / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко. – К.: МАУП, 2005. – 492 с.
3. Корнійчук Л. Сталий розвиток і глобальна місія України / Л. Корнійчук, В. Шевчук // *Економіка України*. – 2009. – № 4. – С. 4–13; № 5. – С. 4–14.
4. Сорос Дж. Про глобалізацію / Дж. Сорос; [пер. з англ. А. Фролкіна]. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2002. – 173 с.
5. Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації / А. Старостіна, О. Каніщенко // *Економіка України*. – 2008. – № 5. – С. 58–65.
6. Данилишин Б. Програмні й стратегічні ініціативи уряду сприятимуть побудові конкурентоспроможної економіки / Б. Данилишин // *Урядовий кур'єр*. – 2008 – № 95, 27 трав. – С. 5.
7. Гальчинський А. Методологія аналізу економічної глобалізації: логіка оновлення / А. Гальчинський // *Економіка України*. – 2009. – № 1. – С. 4–18.
8. Стасишен М.С. Напрями розвитку українсько-німецького співробітництва у рибному господарстві / М.С. Стасишен // *Економіка АПК*. – 1995. – № 5. – С. 87–89.
9. Герасимчук В.В. Щодо міжнародної діяльності Держкомрибгоспу / В.В. Герасимчук // *Рибне господарство України*. – 2009. – № 4. – С. 6–7.
10. *The Polish Industry // EASTFISH*. – 1997. – August. – P. 28.

УДК 332.142.6 : 711.122:711.13 : 504

І.І. УСТІНОВА

Київський національний університет будівництва і архітектури (КНУБА)

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ СТАЛІСТЬ У КОНТЕКСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

Після конференцій ООН із навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.; Ріо-де-Жанейро, 1992 р.; Стамбул, 1996 р.; Йоганнесбург, 2002 р.) досягнення умов сталості екологічно безпечного розвитку набуло ознак головного орієнтиру гуманітарної діяльності міжнародного співтовариства. Вирішенню цієї проблеми присвячені Закони України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991 р.), "Про екологічну